

Prof.dr. Corinne L. Hofman

De toekomst van het verleden

Universiteit
Leiden

Bij ons leer je de wereld kennen

De toekomst van het verleden

Interculturele dynamiek en diversiteit in een globaliserende wereld

Diesoratie uitgesproken door

Prof.dr. Corinne L. Hofman

hoogleraar Archeologie van het Caribisch gebied,

tijdens de 439ste dies natalis

op vrijdag 7 februari 2014 in de Pieterskerk.

**Universiteit
Leiden**

*Mijnheer de Rector Magnificus, Excellenties, zeer gewaardeerde
toehoorders,*

1492. Een ontmoeting tussen twee 'werelden van verschil'

12 oktober 1492. Christoffel Columbus zet voet aan wal op Guanahani, oftewel San Salvador zoals hij het doopte, een klein Caribisch eiland 6000 kilometer ten westen van de Canarische eilanden. De uit Genua afkomstige Columbus meende na het oversteken van de Atlantische Oceaan Oost-Indië bereikt te hebben, maar was in werkelijkheid gestuit op een Nieuwe Wereld. Cuba zag hij aan voor *Cipangu* (Japan), dat twee eeuwen daarvoor door Marco Polo was beschreven. In de veronderstelling dat hij Oost-Indië had bereikt, noemde Columbus de inwoners van de Caribische eilanden *Indios*.

Deze *Indios* die hem ontvingen met geschenken van goud en parels, "liepen naakt, leefden nog in het stenen tijdperk en hadden geen duidelijke sociaal-politieke organisatiestructuur of religie". Terwijl de Spanjaarden spoedig een onderscheid maakten tussen diverse inheemse 'volken' in het gebied, elk met een eigen cultuur, taal en niveau van beschaving,¹ hanteerde men in de praktijk twee categorieën: goede, onderdanige of slechte, wilde *Indios*! Columbus die via een westelijke route Azië wilde bereiken en zijn hele leven volhield dat hij daar aangekomen was, vernam dat de inheemse bevolking van *Quisquea* of Hispaniola (het huidige Haïti en de Dominicaanse Republiek) in oorlog was met de wilde, mensenetende *Caribe* van de gebieden in het zuidoosten. Hij veronderstelde dat dit de *Caniba* waren, de strijders van de Grote Khan, die de eilanden voor de kust van Azië moesten aanvallen.²

Geïnspireerd door de klassieke oudheid, waren in laat middeleeuws Europa plinische rassen, zoals éénogige mensen met hondenkoppen en menseneters, alom bekend uit verhalen van Marco Polo en De Mandeville. Geestelijken, schrijvers en dichters zoals de Keulse Albert Magnus en de Vlaming Jacob van Maerlant brachten deze fantastische wezens der natuur onder de aandacht van de lokale elite.³

Columbus die gefascineerd moet zijn geweest door al deze informatie uit de eeuwen daarvoor, verwarde de term *Caribe* met *Caniba* of *Canima* en gebruikte deze woorden om de verondersteld mensenetende Indianen aan te duiden. De schedels en botten die hij in manden aan dakbalken van de huizen had zien hangen op Cuba, werden geïnterpreteerd als restanten van kannibalistische maaltijden. Dit was echter een misvatting van de Indiaanse funeraire traditie om menselijke schedels of botten na decompositie van het lichaam uit de grafkuil weg te nemen en te gebruiken bij de voorouderverering.⁴

De tijdens zijn eerste reis in Hispaniola gestichte Spaanse nederzetting *La Navidad*, opgebouwd uit wrakhout van zijn schipbreuk geleden vlaggenschip de *Santa Maria*, trof de Admiraal verwoest aan toen hij een jaar later op zijn tweede reis terugkeerde.⁵

In 1493 stichtten de Spanjaarden hun eerste echte stad in de Nieuwe Wereld, *La Isabela*, in het noordwesten van de huidige Dominicaanse Republiek. Hiervandaan trokken de Spaanse troepen voor het eerst de binnenlanden van de Amerika's in en maakten kennis en handelden met de inheemse gemeenschappen. Hoewel Columbus in zijn reisverslag en brieven de natuurlijke goedheid van de *Indios* prees, zag hij tegelijkertijd potentieel om hen te onderwerpen en tot het christelijke geloof te bekeren. Vanuit het Caribisch gebied werden in rap tempo grote delen van de Amerika's gekoloniseerd en diende het Caribische voorbeeld als model om de inheemse bevolking van het continent te overheersen.

De Europese kronieken beschrijven dat de naar schatting tussen de 100.000 tot enkele miljoenen inheemse eilandbewoners, snel in aantal afnamen door oorlog, besmettelijke ziekten en slavernij. De bevolking van de Grote Antillen moest zich onderwerpen aan het Spaanse gezag en werd tewerkgesteld binnen het *encomienda*-systeem, een verkapt vorm van slavernij waarbij de Indianen onder het

juk kwamen van Spaanse grootgrondbezitters. Ze werden meedogenloos uitgebuit, moesten tribuut betalen en zich uiteraard bekeren tot het katholieke geloof.⁶

De Kleine Antillen, waaronder Saba, St. Eustatius en St. Maarten, werden ook op Columbus' tweede reis aangedaan, maar niet meteen veroverd. Zij werden in 1511 tot *islas inútiles* oftewel nutteloze eilanden bestempeld door het Spaanse koningspaar Ferdinand van Aragon en Isabella van Castilië. De eilanden hadden geen goud of andere aantrekkelijke hulpbronnen en werden bewoond door de gevreesde *Caribe* of 'mensenetende wilden met pijl en boog'. De Spanjaarden hadden wellicht politieke en economische redenen om de *Caribe* als niet-humane wezens zonder ziel te beschouwen. Zij mochten legaal onder slavernij worden gebracht en worden tewerkgesteld in de goudmijnen op Hispaniola. Ondanks de dreiging door slavenjagers, werden de Kleine Antillen een refugium voor Indiaanse gemeenschappen van elders in het gebied. Tevens dienden deze eilanden voor de Spanjaarden als tussenstation in de handelsbetrekkingen tussen het Spaanse Caribische gebied en het vasteland van Zuid-Amerika.⁷

Aruba, Curaçao en Bonaire werden door Alonso de Ojeda, Juan de la Cosa en Amerigo Vespucci in 1499 aangedaan.⁸ De Spanjaarden noemden ze de *Islas de los Gigantes* oftewel 'de eilanden van de reuzen', omdat "de Indiaanse bevolking qua lengte met kop en schouders boven hen uitstak". Deze eilanden waren net als de Kleine Antillen in hun ogen *islas inútiles* omdat er geen goud te vinden was en de plaatselijke zoutpannen weinig opleverden. Reeds in de beginjaren van de 16^e eeuw werd de gehele Indiaanse bevolking van deze eilanden gedeporteerd naar Hispaniola om daar in de goudmijnen te werken.

Een keerpunt in de wereldgeschiedenis

De koloniale ontmoeting tussen de Nieuwe en de Oude Wereld vormt een keerpunt in de wereldgeschiedenis, waarvan nog steeds de betekenis nauwelijks overschat kan worden, niet in

de laatste plaats met betrekking tot de gruwelijke gevolgen die zij heeft gehad voor de oorspronkelijke bevolking van het Caribisch gebied en de Amerika's in het algemeen.

De inheemse geschiedenis en het lot van de Indiaanse eilandbewoners zijn lokaal en mondiaal niet of nauwelijks bekend. Ook in Nederland wordt er weinig aandacht besteed aan het Indiaanse verleden van het Caribische deel van het Koninkrijk, dit terwijl ook ons land deelgenoot was aan de kolonisatie van de regio.

Zoals ik een aantal jaar geleden in mijn inaugurele rede betoogde hebben 'Indianenverhalen' de westerse beeldvorming bepaald over de oorspronkelijke bewoners van de Amerika's. Die 'Indianenverhalen' zijn doorspekt met vooroordelen uit laat middeleeuws Europa en hebben een scheef historisch beeld neergezet.⁹

Uiteindelijk is Columbus ook verantwoordelijk voor de introductie van het begrip kannibalisme in ons referentiekader als verbastering van de woorden *Caribe*, *Caniba* en *Canima*,¹⁰ alsook voor het hardnekkige beeld over mensenetende wilden dat nog steeds voortleeft in de lokale geschiedenisboeken en het mondiale populaire discours.¹¹ In het Europa van de 19^e en 20ste eeuw waren grootschalige tentoonstellingen zeer populair waar de exotische mensen, als ware het dieren, uit de nieuw 'ontdekte' gebieden werden getoond. De zes Indianen uit het Caribisch gebied die Columbus in 1492 aan het Spaanse hof toonde, waren hier zeker een aanleiding voor geweest. De grote tentoonstelling 'Human zoos' in het Musée du Quai Branly te Parijs belichtte in 2011 vanuit een mondiaal perspectief de 'angst en minachting voor de ander' die tot vandaag de dag wereldwijd voortleeft.¹² De ontmoeting met inheemse culturen is een voorwaarde voor toeristen die op zoek zijn naar authentieke ervaringen. Het gebeurt nog regelmatig dat inheemse volken voor het vermaak van de toeristenindustrie verplicht moeten optreden om te kunnen overleven, vaak in een situatie waarbij de toerist zich onvoldoende bewust is van de inheemse mensenrechten.¹³

Het ontbreken van inheemse geschreven bronnen, de overheersing en expansiedrang van de Europese koloniale mogendheden en de nadruk op voor hen interessante gebieden met rijke grondstoffen zoals Mexico, Peru en Brazilië hebben ertoe geleid dat het Caribisch gebied, de NEXUS van de kolonisatie van de Nieuwe Wereld, een verwaarloosd hoofdstuk is in de wereldgeschiedenis. Het koloniale canon dient te worden bijgesteld en de geschiedenis van de oorspronkelijke bewoners verdient een prominente plaats te krijgen in het huidige discours. Naast de rijke archeologische overblijfselen, verwijst de continuïteit in de hedendaagse orale tradities evenals culturele en religieuze praktijken naar de Indianen die hun stempel hebben gedrukt op de huidige multi-etnische en multi-culturele Caribische samenleving.

Door de grootschalige migratie tussen de continenten maar ook binnen de Caribische archipel en het aangrenzende vasteland heeft de kolonisatie van de Nieuwe Wereld uiteindelijk geleid tot de geopolitieke verdeeldheid van het Caribisch gebied zoals wij die vandaag de dag kennen. Kort na de Spaanse veroveringen eigenden ook andere Europese mogendheden en recenter ook de Verenigde Staten van Noord-Amerika zich delen van het gebied toe. Eeuwen na de grote Afrikaanse diaspora naar de eilanden, kwamen er ook contractarbeiders uit Azië naar de regio. Op een enkel eiland hebben Cariben of *Kalinago* zich tot vandaag de dag weten te handhaven. Zo is door de tijd heen een grote diversiteit aan identiteiten, religies en culturen ontstaan op de eilanden, elk met een eigen geschiedenis.¹⁴ Op de Franse eilanden is de plaatselijke bevolking ervan overtuigd dat hun voorouders de Galliërs waren en begint in de Dominicaanse Republiek de geschiedenis pas in 1492. De Spaanse verovering, de Europese kolonisatie, het plantageverleden en de slavernij voeren in het historisch bewustzijn van veel eilanders de boventoon en behoort de Indiaanse geschiedenis tot een ver en vergeten verleden.

Een transdisciplinair onderzoeksdesign voor een inheems perspectief

Het recent gestarte Synergy project NEXUS 1492,¹⁵ gefinancierd door de European Research Council, heeft tot doel de 'Indianenverhalen' te ontmythologiseren. Dit project vormt een samenwerkingsverband tussen de Leidse Faculteit der Archeologie, de Faculteit Aard- en Levenswetenschappen van de Vrije Universiteit, Amsterdam, het Departement Computer- en Informatiewetenschappen van de Universität Konstanz in de personen van prof.dr. Willem J.H. Willems, prof.dr. Gareth Davies en prof.dr. Ulrik Brandes. Verder zijn er tal van internationale instituten, lokale partners en gemeenschappen in het Caribische gebied bij betrokken. Het project dat zes jaar zal duren, brengt ongeveer 50 onderzoekers bij elkaar en heeft tot doel om met een transdisciplinaire onderzoeksofzet de Europese kolonisatieprocessen vanuit inheems-Caribisch perspectief te herschrijven. Het streeft ernaar om vanuit een gemeenschappelijk conceptueel kader met multidisciplinaire methoden en technieken de scheefgegroeide historische constructie recht te zetten en een brug te slaan tussen de voor-koloniale en de koloniale geschiedenis. Gegevens over leefgewoonten en culturele gebruiken, inrichting en gebruik van het landschap, materiële cultuur en grafritueel worden als indicatoren gebruikt om inzicht te geven in de voor-koloniale Indiaanse netwerken en hun veranderingen rond de 'koloniale ontmoeting'.

Door deze informatie te combineren en te contrasteren met etnografische gegevens uit de vroeg-koloniale Europese bronnen en cultureel antropologisch onderzoek onder huidige gemeenschappen op de eilanden en het vasteland van Zuid-Amerika kunnen we de empirisch verkregen archeologische gegevens conceptualiseren vanuit een hedendaagse context. NEXUS 1492 levert een bijdrage aan de discussie over de confrontatie tussen etnische groepen, culturen en religies en aan de problematiek rond veranderende sociale relaties, interculturele dialoog, sociale cohesie en diversiteit in een globaliserende wereld.¹⁶

Met de nieuwste methodes uit de bioarcheologie, archeometrie, geofysica, geochemie en genetica worden archeologische data bestudeerd, geanalyseerd en geïnterpreteerd. Voorts is er de uitdaging om met de gefragmenteerde gegevens netwerken te modelleren om de culturele en sociale veranderingen naast de achterliggende mechanismen van de koloniale ontmoeting te begrijpen.¹⁷

Aan de hand van satellietbeelden met behulp van *remote sensing* en geografische informatiesystemen worden veranderingen in landschap en landschapsgebruik in kaart gebracht. Met behulp van geochemie, bio-moleculaire chemie en archeometrie wordt gekeken naar migratiepatronen en de mobiliteit van mensen en dieren alsook naar de circulatie van goederen, gewassen en ziekten binnen de Caribische archipel en van en naar Europa. Met stabiele isotopen zoals strontium, zuurstof, lood, zwavel en neodymium kunnen we de mobiliteit traceren van mensen en dieren en met koolstof en stikstofanalyses kunnen we het dieet bepalen.¹⁸ Determinatie van zetmeelkorrels in tandsteen vult dit dieetbeeld aan.¹⁹

Met de analyse van oud-DNA en proteomics (eiwitanalyse) uit tandsteen wordt getracht de aanwezigheid van pathogenen te onderzoeken en vast te stellen welke ziektes voor de kolonisatie en welke erna voorkwamen. Met name is het interessant als we de oorsprong, verspreiding en demografie van verwekkers van ziektes als gele koorts, tuberculose en syfilis kunnen opsporen. De epidemiologie van yaws (*Treponema pallidum pertenuis*), waarvan wij weten dat het een door huidcontact overdraagbare ziekte was onder de Indiaanse bevolking in de voor-koloniale periode, kan een bijdrage leveren aan het debat over de verspreiding van de seksueel overdraagbare syfilis (*Treponema pallidum pallidum*).²⁰ De relatie tussen de twee aandoeningen is vaak gesuggereerd en in verband gebracht met de koloniale ontmoeting. Het is vooralsnog moeilijk om uit oud bot en tandmonsters afkomstig uit de tropen DNA van voldoende kwaliteit te isoleren.

Door middel van röntgenfluorescentie of diffractie (XRF, XRD), neutronenactivatie (NAA), en inductief gekoppelde plasma-massaspectrometrie (ICP-MS) wordt de herkomst

van klei voor de productie van aardewerk en de herkomst van grondstoffen voor voorwerpen en werktuigen van steen en metaal zoals jade en goud bepaald.²¹ Aan de hand hiervan worden de uitwisselingspatronen van grondstoffen en goederen in kaart gebracht. Wij streven naar het nemen van samples in de orde van nanogrammen om daarmee ook voorwerpen uit musea te kunnen bemonsteren.

De herkomst van Europees materiaal zoals glas, metaal en ceramiek kan ook met deze technieken worden bepaald. Dit is interessant omdat er al snel na de kolonisatie lokale productiecentra in Venezuela en Mexico ontstonden.

Ook werd vanaf het begin van de 16^e eeuw aardewerk door in slavernij gebrachte Indiaanse vrouwen naar Spaanse traditie vervaardigd. Daarnaast ruilden de Spanjaarden van alles wat ze meebrachten uit Europa tegen het begeerde goud en vinden we Europese voorwerpen in Indiaanse context, al dan niet herbewerkt naar inheemse traditie.

Van inheems-Caribische tot transcontinentale netwerken

De Caribische Zee was lang vóór 1492 het toneel van intensief netwerken. Zo'n 6000 jaar geleden kwamen de eerste rondtrekkende jagers-vissers-verzamelaars vanuit Zuid- en Centraal-Amerika de eilanden verkennen om zich er uiteindelijk permanent te vestigen.²² Vanaf het eerste moment veranderden zij het landschap. Kolonisatie, migratie en mobiliteit door huwelijk, feesten, oorlog en giftuitwisseling bepaalden het sociaal-politieke en ideologische klimaat binnen de regio.

De Caribische Indianen, die waarschijnlijk een taal spraken van de tegenwoordig bedreigde Arawakse en/of Caribische taalfamilie,²³ communiceerden met elkaar over grote afstanden op hun kanotochten waarbij mond-tot-mond nieuws, verhalen en rituele dansen werden overgebracht. Er ontstonden complexe netwerksystemen waarin mensen, goederen en ideeën circuleerden.²⁴ Van de goederen zien wij trouwens alleen de niet-vergankelijke materialen zoals aardewerk, steen, goud, schelp, bot en koraal. In een enkel geval blijft organisch

materiaal bewaard in een omgeving afgesloten door zuurstof zoals in een grot of onder water.

In 1492 waren de Europeanen onder de indruk van de maritieme vaardigheden van de inheemse eilandbewoners en van de snelheid waarmee uitwisselingsgoederen, ook Spaanse voorwerpen, binnen hun netwerken werden geïntroduceerd en getransporteerd. Het lijkt erop dat de Spanjaarden meteen na de kolonisatie van deze inheemse netwerken gebruikmaakten om een snelle expansie binnen het gebied en daarbuiten naar de rest van de Amerika's te bewerkstelligen.

In 1500 eiste de Portugese zeevaarder Pedro Álvares Cabral in het huidige Porto Seguro de Braziliaanse kusten op voor de Portugese Kroon. In 1521 veroverden de Spanjaarden het Venezolaanse eilandje Cubagua en stichtten er de stad *Nueva Cádiz*, die belangrijk werd voor de parelvisserij. Hernán Cortés bezette Mexico tussen 1519 en 1521. Vanaf 1530 kwam de kolonisatie van Brazilië op gang en werden in Bahia en Pernambuco de eerste suikerplantages gesticht en in 1532 veroverde Francisco Pizarro het Inca-rijk en maakte het tot de Spaanse kolonie Peru. Het is nauwelijks erkend dat de ruime hoeveelheden inheemse goederen en grondstoffen die deze veroveringen opleverden, een grote rol hebben gespeeld bij de opkomst van Europa als het overheersende continent in de wereld.

Na 1492 zijn met de zogenaamde *Columbian exchange*²⁵ de leefgewoonten van de oorspronkelijke bewoners van de Amerika's voorgoed veranderd en is door de voortschrijdende globalisering het uitwisselingsproces wereldwijd in een stroomversnelling geraakt. Dieren, planten, mensen, ziektes, goederen en ideeën werden op grote schaal tussen de Amerika's, Europa, Afrika en Azië uitgewisseld en verspreid. Vóór 1492 kende men in Europa Indiaanse woorden als tabak, cacao, barbecue, orkaan, kano en tomaat niet; waren er geen citrusvruchten in Florida, geen bananen in Brazilië, geen aardappelen in Nederland, geen rubberbomen in Azië en was

er geen chocola in Zwitserland, geen chili in India en waren er ook geen geiten en koeien op de Caribische eilanden.

De eerste door de Spanjaarden geëxploiteerde goudmijn bevindt zich op Hispaniola te Cotuí, in het midden van de Dominicaanse Republiek. Twintig procent van het goud in 16^e-eeuws Europa kwam van de Caribische eilanden. De vroegste scheepslijsten vermelden tal van producten en voorwerpen die naar Europa werden vervoerd. Vanaf het einde van de 15e eeuw werden ook grootschalig archeologische en etnografische voorwerpen meegenomen naar koninklijke hoven in Europa; vele daarvan zijn nog te zien in rariteitenkabinetten, privécollecties en grote Europese musea.²⁶ Een aantal van deze voorwerpen vertolkt qua stijl en herkomst van materialen de interculturele dynamiek tussen Indianen, Europeanen en Afrikanen die het Caribisch gebied vanaf de kolonisatie kenmerkt. De volgende twee voorbeelden uit ons onderzoek illustreren deze dynamiek op een unieke wijze vanuit de archeologie.

Koloniale interactie in een Spaanse *encomienda*: El Chorro de Maíta, Cuba, 16e eeuw

De nederzetting El Chorro de Maíta in noordoostelijk Cuba dateert uit de 16e eeuw. Het is een van de vroegstbekende *encomiendas* in het Caribisch gebied en één van de oudste interculturele grafcontexten in de Amerika's.²⁷ Het grafritueel laat een vermenging zien van Indiaanse, Europese en Afrikaanse tradities. Begroeven de Caribische Indianen hun overledenen met opgetrokken knieën in een hangmat en manipuleerden ze de schedels en botten voor voorouderverering, de Europese wijze was gestrekt met de handen gekruist op de borst zoals het aanhangers van het katholieke geloof betaamt. Aan de hand van de vorm en de kunstmatige modificaties van de schedel en de tanden, die uitgevoerd werden om identiteit te markeren, herleiden we dat zowel lokale als niet-lokale Indianen, Europeanen en Afrikanen hier zijn begraven. Isotopenonderzoek bevestigt de uiteenlopende herkomst van de populatie.²⁸

De grafgoederen hebben een lokale, regionale of transcontinentale herkomst. Zo zijn sommige Indianen begraven met tinnen veterrolletjes uit Europa wat er op wijst dat ze met kleding aan begraven zijn. Deze laatste had het hoogste aanzien bij de inheemse bevolking vanwege hun geur, kleur en exotische karakter en werden door de Europeanen graag tegen lokaal goud uitgewisseld.²⁹ Een vrouw met een afwijkende schedelmodificatie heeft gemodificeerde voortanden met een isotopensignatuur duidend op een herkomst in het Maya-gebied van Midden-Amerika. Dit bevestigt de snelle migratie van Indiaanse werkkrachten na 1492 en hun tewerkstelling door de kolonisten binnen het *encomienda*-systeem. Chorro de Maíta is exemplarisch voor de transformatieve situatie in de vroege 16^e eeuw toen de lokale Indiaanse nederzettingen onder het juk van de Spanjaarden werden gebracht, werden aangevuld met Indiaanse en Afrikaanse slaven en Europese christelijke gewoontes en tradities onder dwang kregen opgelegd.

Handel en wandel op de Kleine Antillen: Argyle, St. Vincent, 17^e eeuw

De Kleine Antillen werden uiteindelijk in de 17^e eeuw gekoloniseerd door Engelsen, Fransen, Nederlanders, Denen en Zweden. Zeventiende-eeuwse kroniekschrijvers waaronder vele Franse missionarissen die in die tijd de eilanden bezochten, verhalen over de Cariben van de Kleine Antillen.³⁰ Rond 1800 werden de laatste Cariben definitief onderworpen aan het Europese gezag. Een deel van hen had zich vermengd met voor de Spanjaarden gevluchte Indianen van andere eilanden en delen van het vasteland en met weggelopen Afrikaanse slaven.

Het dorpje Argyle op St. Vincent dateert uit de 17e eeuw en is één van de laatste nederzettingen van de Cariben op de Kleine Antillen.³¹ De plattegrond van het dorp met paalgaten van twee grote ovale gemeenschapshuizen en negen kleine ronde hutten is identiek aan het beeld dat wordt geschetst door de Franse missionarissen. Doden werden in de huizen begraven met complexe grafrituelen die sterke gelijkenissen vertonen met

die van hun voor-koloniale voorouders op de eilanden en hun verwanten op het vasteland.

De materiële cultuur laat een veelvoud aan invloeden zien van zowel Indiaanse herkomst van de Grote Antillen en het Zuid-Amerikaanse vasteland, als Afrikaanse en Europese invloeden. Spaanse, Franse, Portugese, Nederlandse en Engelse goederen vermengen zich met de inheemse voorwerpen, en in een aantal gevallen zijn verschillende tradities verweven in één voorwerp, zoals bij inheems aardewerk ingelegd met Europese kralen of varkenstanden bewerkt als hangers zoals hun inheemse voorgangers van tapir, bosvarken of inheemse hond. In tegenstelling tot de *encomienda* Chorro de Maíta, laat Argyle zien dat in de laatste fase van de kolonisatie de weerstand van Indiaanse en Afrikaanse zijde op de Kleine Antillen groot is. Tot op het laatste moment houdt de inheemse nederzittingsstructuur en -organisatie stand en maakte Argyle deel uit van een complex regionaal interactienetwerk waarin ook de Europeanen een belangrijke plaats hadden, enerzijds als handelaren en anderzijds als kolonisten.

Bedreigd erfgoed

Het onbekende Indiaanse verleden van het Caribisch gebied ligt besloten in een kwetsbaar bodemarchief³² dat wordt bedreigd door natuurlijke factoren zoals kusterosie, orkanen, vulkaanuitbarstingen (Montserrat 1995) en aardbevingen (Haiti 2010), maar ook door menselijke ingrijpen en recente economische ontwikkelingen.

De bouw van hotelcomplexen, de aanleg van golfbanen of vliegvelden en grootschalige artefactenroof voor de kunsthandel dragen bij aan de vernietiging en het verlies van het inheemse erfgoed.

Het erfgoedbeleid is door de geopolitieke verdeeldheid van de eilanden gecompliceerd en niet eenduidig. Op de Franse eilanden, Martinique en Guadeloupe bijvoorbeeld geldt het Europese Verdrag van Valetta, dat inhoudt dat de 'verstoorder' betaalt en een afweging van archeologische

belangen plaatsvindt voor de aanvang van bouwactiviteiten. Op de andere eilanden bestaat zo'n wetgeving niet, en ook in Caribisch Nederland is de Malta-wetgeving nog niet geïmplementeerd. NEXUS 1492 streeft ernaar om in samenwerking met lokale partners en gemeenschappen en met de steun van internationale organisaties zoals UNESCO beleid te ontwikkelen voor het beheer, bescherming en valorisatie van het erfgoed.

De toekomst van het verleden begint in Leiden

Leiden stond aan de wieg van de archeologiebeoefening in het Caribisch gebied. Reeds in 1923 maakte de antropoloog J.P.B. de Josselin de Jong, destijds conservator van het Rijksmuseum voor Volkenkunde, als eerste Leidenaar deel uit van een archeologische expeditie naar de Nederlandse eilanden.³³ Het is echter pas vanaf het midden van de jaren '80 dat de archeologie van het Caribisch gebied een structurele plaats kreeg binnen de Universiteit Leiden. Ons onderzoek beweegt zich op het snijvlak van de alpha-, bèta- en gammawetenschappen en is daarmee exemplarisch voor het onderwijs- en onderzoeksprofiel van de Faculteit der Archeologie. Binnen dit kader kan ook de oprichting van het Center for Global Heritage and Development worden gezien, waarmee de faculteit een belangrijke bijdrage levert aan het Leiden-Delft-Erasmus verband.

Door de verhuizing van de Reuvenplaats in de binnenstad naar het Van Steenisgebouw aan de Einsteinweg in de zomer van 2014 neemt Archeologie een plaats in tussen een aantal grote Leidse campussen. Wij hopen hiermee de interfacultaire dynamiek en transdisciplinaire samenwerking te stimuleren en de archeologie in Leiden centraal te positioneren tussen de sociale en geesteswetenschappen en de bèta-medische en natuurwetenschappen, om gezamenlijk te werken aan specifieke wetenschappelijke en maatschappelijke vraagstukken met het oog op Horizon 2020!

Ik heb gezegd.

Referenties

- 1 Bijvoorbeeld Casas, Fray B. de las, 1909. *Apologética historia de las Indias. Historias de Indias*, vol. 1. M. Serrano y Sanz, Bailly/Baillière e Hijos, Madrid; Oviedo, G.F. de, 1950. *Sumario de la natural historia de las Indias*. Fondo de Cultura Económica, México; Pané, R., 1974 [1571]. *Relación acerca de las Antigüedades de los Indios*. Ed. José J. Arrom. Siglo Veintiuno Editores, México City.
- 2 Columbus, C., 1990. *The Journal. Account of the First Voyage and Discovery of the Indies*, vol. 1, Part 1, 124-126. Instituto Poligrafico e Zecca Dello Stato: Libreria dello Stato, Rome; zie ook Hofman C.L. 2008. *Indianenverhalen. Het kwetsbare verleden van de Antillen*. Oratie Universiteit Leiden.
- 3 Van Maerlant, J. *Der naturen bloeme*, ca. 1266, zie ook van Oostrom, F., 1996. *Maerlants wereld*. Uitgeverij Prometheus, Amsterdam.
- 4 Hoogland, M.L.P. and C.L. Hofman 2013. From Corpse Taphonomy to Mortuary Behavior in the Caribbean: A Case Study from the Lesser Antilles. In: W.F. Keegan, Hofman, C.L. and R. Rodriguez Ramos (eds). *The Oxford Handbook of Caribbean Archaeology*, 452-469. Oxford University Press, Oxford.
- 5 Deagan, K.A. and J.M. Crucent, 2002. *Archaeology at La Isabela*. Yale University Press, New Haven.
- 6 Zie bijvoorbeeld Sued Badillo, J. (ed.), 2003. *General History of the Caribbean*, vol. I: *Autochthonous Societies*. Unesco Publishing, London and Oxford.
- 7 Hulme, P., 1986. *Colonial Encounters*. Methuen, London; Whitehead, N.L., 1995. *Wolves from the Sea*, KITLV Press, Leiden.
- 8 Dalhuisen L., Donk, R. en R. Hoeffte (red.), 2009. *Geschiedenis van de Antillen*. Walburg Pers, Zutphen.
- 9 Hofman, C.L., 2008. *Indianenverhalen. Het kwetsbare verleden van de Antillen*. Oratie Universiteit Leiden.
- 10 Columbus, C., 1990. *The Journal. Account of the First Voyage and Discovery of the Indies*, vol. 1, Part 1. Instituto Poligrafico e Zecca Dello Stato: Libreria dello Stato, Rome.

- 11 Mason, P., 1990. *Deconstructing America: Representation of the Other*. Routledge, London and New York; Moffitt, J.F. and S. Sebastián, 1996. *A Brave New People: The European Invention of the American Indian*. University of New Mexico Press, Albuquerque.
- 12 Blanchard, P. Boëtsch, G. and N.J. Snoep 2011. *Human zoos. The invention of the savage*. Musée du Quai Branly, Paris.
- 13 Zie bijvoorbeeld: <http://www.demorgen.be/dm/nl/2907/Magazine/article/detail/1419280/2012/04/05/Toerist-is-goud-waard-voor-inheemse-volken.dhtml> www.cmo.nl/vncanon/pdf/verklaring_inheemse_volken_nciv.pdf
- 14 Siegel, P.E., Hofman, C.L., Bérard, B., Murphy, R., Ulloa Hung, J., Valcárcel Rojas, R. and C. White, 2013. Confronting Caribbean heritage in an archipelago of diversity: Politics, stakeholders, climate change, natural disasters, tourism, and development. *Journal of Field Archaeology* 38 (4): 376-390.
- 15 <http://www.nexus1492.eu/>
- 16 Deagan, K.A., 2003. Colonial origins and colonial transformations in Spanish America. *Historical Archaeology* 37 (3): 3-14; Gosden, C., 2004. *Archaeology and Colonialism*. Cambridge University Press, Cambridge; Lightfoot, K.G., 1995. Culture contact studies. *A.A* 60 (2): 199-217; Milanich, J.T. and S. Milbrath (eds), 1989. *First Encounters*. University of Florida Press, Gainesville; Stein, G.J. (ed.), 2005. *The Archaeology of Colonial Encounters*. School of American Research Press, Santa Fe.
- 17 Brandes, U. and T. Erlebach (eds), 2005. *Network Analysis* (Vol. 3418), Springer; New York, Brughmans, T., 2010. Connecting the dots. *OJA* 29 (3): 277-303.
- 18 Laffoon, J.E., Davies, G.R., Hoogland, M.L.P. and C.L. Hofman, 2012. Spatial variation of biologically available strontium isotopes (⁸⁷Sr/⁸⁶Sr) in an archipelagic setting. *Journal of Archaeological Science*. 39 (7): 2371-2384; Laffoon, J.E., Valcárcel Rojas, R. and C.L. Hofman, 2012. Oxygen and Carbon Isotope Analysis of Human Dental Enamel from the Caribbean: implications for investigating individual origins. *Archaeometry* 55 (4): 742-765.

- 19 Mickleburgh, H.L. and J. Pagan Jiménez, 2012. New insights into the consumption of maize and other food plants in the pre-Columbian Caribbean from starch grains trapped in human dental calculus. *Journal of Archaeological Science* 39 (7): 2468-2478.
- 20 Harper, K.N., Zuckerman, M.K., Harper, M.L., Kingston, J.D. and G.J. Armelagos, 2011. The origin and antiquity of syphilis revisited. *Yearbook of Physical Anthropology* 54: 99-133; Rothschild, B.M., 2005. History of Syphilis. *Clinical Infectious Diseases* 40 (10): 1454-1463.
- 21 Zie bijvoorbeeld Hofman, C.L., Hoogland, M.L.P. and A. van Gijn (eds), 2008. *Crossing the borders. New methods and techniques in the study of archaeological materials from the Caribbean*. University of Alabama Press, Tuscaloosa.
- 22 Zie bijvoorbeeld Hofman, C.L. and A. van Duijvenbode, 2011. *Communities in Contact*. Sidestone Press, Leiden; Keegan, W.F, Hofman, C.L. and R. Rodríguez Ramos, 2013. *Oxford Handbook of Caribbean Archaeology*. Oxford University Press, Oxford.
- 23 Campbell, L. and V. Grondona (eds), 2012, *The Indigenous Languages of South America: A Comprehensive Guide*. De Gruyter Mouton, Berlin-Boston.
- 24 Curet, L.A. and M.W. Hauser (eds), 2011. *Islands at the Crossroads*. University of Alabama Press, Tuscaloosa; Hofman, C.L. and A.J. Bright (eds), 2010. Mobility and exchange from a pan-Caribbean perspective, *Journal of Caribbean Archaeology* (Spec. Publ. No. 3); Hofman, C.L. and E.B. Carlin, 2010. The ever-dynamic Caribbean: Exploring new approaches to unraveling social networks in the pre-colonial and early colonial periods. In: Carlin, E. B., and S. van de Kerke (eds), *Linguistics and Archaeology in the Americas: The Historization of language and society*, 107-122. Brill, Leiden Boston; Mol, A.A.A., 2013. Studying pre-Columbian interaction networks: mobility and exchange. In: Keegan, W.F., Hofman, C.L. and R. Rodríguez Ramos, 2013. *Oxford Handbook of Caribbean Archaeology*, 329-346. Oxford University Press, Oxford.
- 25 Crosby, A.W. 1972. *The Columbian Exchange*. Greenwood Press, Westport.
- 26 Kerchache, J. (ed.), 1994. *L'Art des Sculpteurs Taïnos*. Musée du Petit Palais, Paris.
- 27 Valcárcel Rojas, R. 2012. *El Chorro de Maíta. Interaccion Colonial en un Pueblo de Indios Encomendados*. PhD dissertation, Leiden University; Valcárcel Rojas, R., Samson, A.V.M. and M.L.P. Hoogland 2013. Indo-Hispanic dynamics. From contact to colonial interaction in the Greater Antilles. *International Journal of Historical Archaeology* 17 (1): 18-39.
- 28 Valcárcel Rojas, R., Weston, D.A., Laffoon, J.E., Mickleburgh, H.L and A. van Duijvenbode, 2011. El Chorro de Maíta. In: C.L. Hofman and A. van Duijvenbode (eds), *Communities in Contact*, 225-251. Sidestone, Leiden.
- 29 Martín-Torres, M., Cooper, J., Valcárcel Rojas, R. and Th. Rehren, 2008. Diversifying the picture: Indigenous responses to European arrival in Cuba. *Archaeology International* 10: 37-40; Oliver, J.R., 2000. Gold Symbolism Among Caribbean Chiefdoms: Of Feathers, Çibas and Guanín Power Among Taíno Elites. In C. McEwan (ed.), *Pre-Columbian Gold in South America: Technology Style and Iconography*, 196-219. British Museum Press, London; Valcárcel Rojas R. and M. Martín-Torres, 2013. Metals in the indigenous societies of the insular Caribbean. In: W.F. Keegan, Hofman, C.L. and R. Rodríguez Ramos (eds). *Oxford Handbook of Caribbean Archaeology*, 504-522. Oxford University Press, Oxford.
- 30 Breton, Père R., 1665-66 [1892]. *Dictionnaire Caraïbe-François*. Jules Platzman, Leipzig; Breton, Père R., 1978. *Relations de l'Île de la Guadeloupe*. Société d'Histoire de la Guadeloupe, Basse-Terre, Guadeloupe; Coppier, G., 1645. *Histoire et voyage des Indes Occidentales*. Jean Huguetau, Lyon; Rochefort, C. de, 1658. *Histoire Naturelle et Morale des Isles Antilles de l'Amérique*. Arnold Lucas, Rotterdam; Tertre, J.B. du, 1667. *Histoire Générale des Antilles Habitées par les Français*. Jolly, Paris.

- 31 Hofman, C.L. and M.L.P. Hoogland 2012, Caribbean encounters: rescue excavations at the early colonial Island Carib site of Argyle, St. Vincent, *Analecta Praehistorica Leidensia*: 63-76, Leiden.
- 32 Hofman C.L., Hoogland, M.L.P., Mickleburgh, H.L., Laffoon, J.E., Field, M.H. and D.A. Weston, 2012. Life and death at Lavoutte, Saint Lucia, Lesser Antilles, as revealed from rescue excavations. *Journal of Field Archaeology* 37 (3): 209- 225; Siegel, P.E., and E. Righter (eds), 2011. *Protecting Heritage in the Caribbean*. University of Alabama Press, Tuscaloosa; Siegel, P.E., Hofman, C.L., Bérard, B., Murphy, R., Ulloa Hung, J., Valcárcel Rojas, R. and C. White, 2013. Confronting Caribbean heritage in an archipelago of diversity: Politics, stakeholders, climate change, natural disasters, tourism, and development. *Journal of Field Archaeology* 38 (4): 376-390.
- 33 Josselin de Jong, J.P.B. de, 1947. *Archaeological material from Saba and St. Eustatius, Lesser Antilles*. Mededelingen van het Rijksmuseum voor Volkenkunde 1, Leiden.

PROF.DR. CORINNE L. HOFMAN

2013-	Decaan Faculteit der Archeologie, Universiteit Leiden
2013-	KNAW-MERIAN prijs
2013-2019	Corresponding Principal Investigator ERC-Synergy NEXUS 1492
2013-2018	Principal Investigator NWO-Open competition ISLAND NETWORKS
2013-2017	Lead Principal Investigator HERA-CARIB,
2010-heden	Investigador Asociado, Museo del Hombre Dominicano, Santo Domingo
2007-2012	Vice-decaan Faculteit der Archeologie, Universiteit Leiden
2007-heden	Hoogleraar Archeologie van het Caribisch gebied, Faculteit der Archeologie, Universiteit Leiden
2007-2013	NWO-VICI Communicating communities
2007-	Affiliated Professor Museum of Natural History, University of Florida, Gainesville
2004-2007	Universitair Hoofddocent, Faculteit der Archeologie, Universiteit Leiden
2004-2008	NWO VIDI Mobility and exchange
2002-2007	NWO -ASPASIA Socio-political complexity in the pre-colonial Caribbean
1992-2002	Universitair Docent en Postdoc Faculteit der Archeologie, Universiteit Leiden
1993	Promotie Archeologie, Universiteit Leiden
1987	Doctoraal Archeologie, Universiteit Leiden

De toekomst van het verleden.

Interculturele dynamiek en diversiteit in een globaliserende wereld.

Corinne L. Hofman is in 2007 benoemd tot hoogleraar in de Archeologie van het Caribisch gebied met speciale aandacht voor die gebieden waar Nederland een bijzondere historische band mee heeft. Sinds de jaren '80 verricht zij archeologisch onderzoek op tal van eilanden in het Caribisch gebied en richt zich met name op de communicatiesystemen en interactienetwerken van de oorspronkelijke Indiaanse bevolking uit de periode vóór en na de kolonisatie van de Nieuwe Wereld in 1492. Die interactie is goed meetbaar aan de hand van de mobiliteit van mensen en de uitwisseling van goederen en ideeën. Ze hanteert een multidisciplinaire aanpak waarin ze veldarcheologie combineert met de meest nieuwe onderzoeksmethodes uit de alfa-, gamma- en bètawetenschappen om de sociale netwerken inzichtelijk te maken. Zij wil op deze wijze een meer genuanceerd beeld neerzetten van de inheemse bewoners en de interculturele dynamiek die ontstaat tussen Indianen, Europeanen en Afrikanen tijdens en na de Europese kolonisatie. Daarnaast zet zij zich in voor de bescherming van het cultureel erfgoed en het bedreigde bodemarchief van de eilanden. In dit kader is zij lid van de Nationale UNESCO Commissie Nederland en voorzitter van de stuurgroep van het Caribbean Netherlands Science Institute (CNSI) op St. Eustatius. Zij staat aan het hoofd van een grote internationale onderzoeksgroep en werkt samen met lokale stakeholders. Zij werd voor haar onderzoek verschillende malen beloond met de toekenning van prestigieuze beurzen van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), de European Research Council (ERC) en de Humanities in the European Research Area (HERA). In 2013 ontving zij de KNAW-MERIAN prijs voor excellente vrouwelijke wetenschappers. Vanaf 2007 is zij actief in het bestuur van de Faculteit der Archeologie, eerst als vice-decaan en sinds 2013 als decaan.

Universiteit
Leiden